

Venstre
Møllergata 16
0179 OSLO

Vår saksbehandler
Amund Johnsrud
+47 97 54 18 42

Vår dato
16.10.2024
Deres dato

Vår referanse
24/00462-11
Deres referanse

Innspill til stortingsvalgprogram for Venstre 2025 – 2029

Norges Bondelag takker for muligheten til å komme med innspill til Venstres program for den nye stortingsperioden.

Venstre har en lang og sterk tradisjon for å tale småbedriftenes sak og fokusere på vilkår for å drive private virksomheter og næringsutvikling over hele landet. I Norge er hver tiende bedrift innen primærnæringene, så Venstres fokus på og prioritering av temaet er viktig for landbruket og de som har sitt arbeid i næringa.

I kapitlet om små og mellomstore bedrifter påpekes nødvendigheten av å få til permanente inntektssikringsordninger for sjølstendig næringsdrivende og gjennomgå de sosiale rettighetene for dem. Dette er svært viktig og etterspurt i landbruket, spesielt blant bønder som har ansvaret for husdyr. En modernisering og tilpassing av landbrukets velferdsordninger, slik at de møter behovet hos dagens og framtidens bønder og er funksjonelle for dem, er svært viktig å få til.

Vi er glade for at Venstre ønsker å sette et mål for satsing på økologisk landbruk. Det ønsker også Norges Bondelag, og vi er opptatt av at målet om produksjon og areal sees i sammenheng med etterspørsel. Utdrøiningene i dag er begrensa etterspørsel og svakheter i verdikjeden mellom økologiske jordbrukere og forbrukerne. Økt forbruk er en forutsetning for å nå målet på 10 % som også vi jobber for, og f.eks. krav om norsk økologisk mat i offentlig anbud vil kunne gi økologisk produksjon nyttig drahjelp.

Klima

Norges Bondelag gir stor honnør til Venstre og regjeringspartnerne for invitten samarbeidsregjeringen kom med til landbruket om å inngå en forpliktende klimaavtale mellom jordbruket og staten, og det konstruktive arbeidet som fulgte med å utforme og iverksette den.

Bondelagets Servicekontor AS

Norges Bondelag

Vi foreslår at temaet tas inn i programmet, og at det fokuseres på avtalens intensjon om å kutte utslipp, men samtidig unngå kutt i produksjon/verdiskaping slik:

«Videreføre klimaavtalen mellom jordbruket og staten fram mot 2030, og sikre finansiering av tiltakene i landbruket klimaplan og dermed tilrettelegging for at avtalen kan gjennomføres uten at produksjonen nedskaleres»

Hva vil Bondelaget?

Vi står ved inngangen til en ny tid.

Verden er mer usikker enn på mange tiår. Nå rammer usikkerheten også Norge i større grad enn tidligere. Vi står midt i en tid hvor krig, klimaendringer og uro må legge føringer for hvordan vi som land skal forvalte fellesskapets ressurser. At vi er en liten og sårbar økonomi gjør konsekvensene større, og valgene vi tar blir viktigere. Nå må vi verne om de grunnleggende verdiene i samfunnet vårt.

I denne nye tida spiller landbruket, og særlig den norske bonden, en avgjørende rolle. Fra Norges Bondelags side vil vi framheve tre forhold som vi mener det er særlig viktig å utvikle og fornye en politikk for i den kommende stortingsperioden.

Hovedsak 1 - Styrke landbruket for å styrke landets beredskap

Verdens befolkningsvekst, krig, klimaendringer, naturkatastrofer og andre ekstreme hendelser skaper økt sårbarhet rundt mat og vann. Norge som nasjon må bruke politiske virkemidler for å sikre vår matforsyningsikkerhet

Hovedsak 2 - Et framtidsretta landbruk i hele Norge

Norsk landbrukspolitik har vært en suksess, med et levende og variert landbruk over hele Norge. Men, distriktsjordbruket er under press. Dessuten stiller klimaendringer, klimakrav og krav til dyrevelferd nye og høye krav til forskning og investeringer.

Hovedsak 3 - Bonden skal ha sin rettferdige del av verdiskapingen

Makten i matmarkedet er sentrert rundt noen få ledd. Dette øker avstanden mellom de som produserer maten, og de som spiser den, og vil på sikt kunne true tilliten til norsk matproduksjon. Bondens stilling må styrkes, og det må bli en bedre sammenheng mellom butikkenes salgpris og bondens inntekt.

Innspill til utkast til partiprogrammet

Norges Bondelag er glad for at det gjennom behandling og vedtak i Stortinget er uttrykt brei politisk støtte til målet om å øke sjølforsyningsgraden av jordbruksvarer til 50 prosent. En forutsetning for å nå dette målet er at inntektene i jordbruket sikrer lønnsomhet og rekruttering. Det er etter vår mening nødvendig å konkretisere dette målet gjennom å formulere ei inntektsmålsetting for yrkesutøverne i jordbruket, som politikken på området kan styre etter. Siden bønder er sjølstendig næringsdrivende med ansvar for egen inntjening, er ei

slik inntektsmålsetting ei ramme som må bygge på flere og på ulike forutsetninger. Målsettinga er likevel viktig som grunnlag for å styre landbrukspolitikken og virkemidlene i ønska retning.

Norges Bondelag foreslår at det i Venstres nye program tas inn ei formulering om et konkret inntektsmål for jordbruket, basert på tilsvarende som i Meld. St. 11 (2023-2024) «Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmoglegheitene i jordbruket». Det er:

«Auke inntektsmoglegheitene (i jordbruket) med sikte på å lukke den gjennomsnittlege inntektsforskjellen til eit justert gjennomsnitt av løn for arbeidstakarar fram til 2027.»

Plassering av denne formuleringen kan f.eks. være som et nytt kulepunkt mellom linje 1635 og 1636. Jf. samtidig vårt forslag til endring i linjene 1597 – 1600, skrevet i tabellen nedenfor.

Økte inntektsmuligheter er både et sjølstendig mål i jordbruket og et virkemiddel for å nå de andre landbrukspolitiske måla. Forventningene til at landbruket skal fylle flere samfunnsmessige mål gjør det nødvendig å ha flere og ulike politiske verktoy og virkemidler som tilrettelegger for god måloppnåelse. Hvis landbruket skal videreføres som ei landsdekkende næring, og vi skal oppnå Stortingets ambisjon om økt sjølvforsyning, er det nødvendig med ei omfattende redskapskasse for å styre og balansere ut måloppnåelsen.

Siste gang Stortingets behandla landbrukspolitikken i sin helhet, knytta til Meld. 11 (2016-2017) - *En fremtidsrettet jordbruksproduksjon*, skreiv Venstres medlem i næringskomiteen bl.a.:

«(...)jordbruk er en langsiktig næring som krever langsiktige og stabile rammevilkår. Det skal være lønnsomt å produsere mat i Norge. Det skal være et aktivt jordbruk over hele landet for å sikre trygg matproduksjon. Jordbruket må styrke matsikkerheten og beredskapen gjennom økt produksjon på norske ressurser. Jordbruket skal sikre trygg mat gjennom god plante- og dyrehelse og dyrevelferd. Videre er det et mål at det er jordbruk over hele landet. Bruk av jorda til å produsere mat er jordvern, (...) ønsker å hindre irreversible endringer av matjord.

(...) jordbruket skal styrke sysselsetting og bosetting over hele landet og utnytte de naturgitte fortrinn vi har i Norge. Det må tilrettelegges for et differensiert landbruk med variert bruksstruktur, og rekrutteringen må styrkes. Venstre ønsker at investeringsvirkemidlene brukes bevisst for å bidra til at det er et differensiert jordbruk og husdyr over hele landet.» (*Innst. 251 S (2016–2017)*).

Slik vi ser det, er dette en svært god og treffende beskrivelse av norsk landbruk som uttrykker tydelige ambisjoner for videre utvikling. Vi mener langsiktighet og stabile rammevilkår er nøkkelord her, og vi vil poengtere at denne langsiktigheten er tufta på det som defineres som bærebjelkene i den norske landbruksmodellen:

1. **Importvernet**
2. **Juridiske reguleringer som konsesjonsregelverket, med bo- og driveplikt**
3. **Hovedavtalen/jordbruksforhandlingene**
4. **Markedsreguleringen i regi av de bondeidee samvirkene**

Vi oppfordrer Venstre til å beholde disse bærebjelkene i sin politiske verktøykasse og at eventuelle justeringsforslag må vurderes opp mot målet om økt sjølforsyningsgrad, virkning for produsentøkonomien og å kunne opprettholde et landbruk over hele landet.

Nedenfor tillater vi oss å komme med noen ytterligere konkrete endringsforslag og spørsmål til punktene i programforslaget. Det vil styrke partiets politikk sett opp mot målene om økt beredskap, landbruk over hele landet og mer rettferdig fordeling i verdikjeden.

Linje	Komiteens forslag	Vårt endringsforslag	Kommentar/ argumentasjon
122	Vi vil derfor innføre en arealavgift for nedbygging av natur, på en måte som ivaretar lokale hensyn.	Føye til følgende: <i>For dyrka og dyrka jord må det juridiske vernet styrkes gjennom en lovregel som setter en svært høy terskel for nedbygging. Dispensasjon skal kun gis ved samfunnskritisk infrastruktur og der alternativt areal ikke finnes".</i>	Vi er skeptiske til arealavgifter for nedbygging av matjord. Sjøl om intensjonen er god, er det fare for at slike tiltak i praksis kan føre til at utbyggere lettere kan kjøpe seg ut av ansvaret. Matjord er en ikke-prissatt verdi, og ved å sette en avgift på nedbygging av matjord, setter man i praksis en prislapp på ressursen som kan gjøre det mer legitimt å bygge ned. Sett opp mot mulige inntekter for sentrumsnær bolig- eller næringsutbygging, vil avgiften trolig aldri bli høy nok til at nedbyggingen ikke blir verdt det for utbyggere. En slik avgift kan derfor få uønskede effekter i praksis. Fordi matjord er en så knapp ressurs i Norge, må denne behandles særskilt.
135	Bestandene av ulv, bjørn, gaupe og jerv er i dag for lave.	Stryk	Bestandsmålene fra rovdyrforliket er nådd for ulv, gaupe og jerv. Se mer her .
139	Dagens soneforvaltning må opprettholdes der vi har beiteprioriterte og rovdyprioriterte soner, men noen soner bør utvides for å ivareta rovdyprenes naturlige bevegelser.	"...men noen soner bør utvides..." strykes	Det vil rokke med balansen i rovdypolitikken og forliket slik det ligger i dag, og kaste flere og nye beitebrukere ut i usikkerhet.
169	Bidra til å rense og restaurere Oslofjorden og andre fjorder med dårlig miljøtilstand, blant annet ved å innføre rensekrav til nitrogen og avrenning fra landbruket.	Endre siste del til: <i>" ... og fortsette arbeidet med å redusere avrenning fra landbruket"</i>	Det gjøres omfattende tiltak for å redusere avrenninger fra landbruket, bl.a. over jordbruksavtalen. Må balanseres med hensynet til matproduksjon og målet om økt sjølforsyning.
1569	Venstre vil derfor jobbe for bedre handelsavtaler og tollfri adgang for bearbeidet fisk, og bidra til arbeidsplasser langs hele kysten.	Omformuleres til: <i>«Inngåtte handelsavtaler gir markedsadgang for fiskeeksporten, og nasjonal bearbeiding med flere arbeidsplasser langs kysten må</i>	Økt markedsadgang for rå og bearbeidet fisk må ikke skje på bekostning av importvernet på landbruk. Tøffe krav på fiskeriområdet kan føre til at Norge må "betale" med landbruk i bilaterale forhandlinger. Det er fullt mulig å utvikle norsk fiskerinæring uten å svekke

		<i>prioriteres. Dette må ikke skje på bekostning av importvernet for landbruksvarer»</i>	tollvernet for norske landbruksvarer ytterligere.
1594	Bønder får for liten andel av verdien de skaper. Venstre vil stille tydelige krav til at alle i verdikjeden må ta et ansvar og bidra til en økonomisk omstilling av landbruket, ved å ta i bruk ny teknologi og nye dyrkingsmetoder.	Erstatte: "Venstre vil stille tydelige krav til at alle i verdikjeden må ta et ansvar og bidra til en økonomisk omstilling av landbruket, ved å ta i bruk ny teknologi og nye dyrkingsmetoder". med: <i>«Venstre vil styrke bondens posisjon i verdikjeden for mat og styrke konkurransen ved å innføre tiltak som merking av EMV, begrunnelse av ulik pris på EMV og merkevarer, bedre konkurransen på distribusjonsleddet med bl.a. tilsyn med priskalkyler»</i>	Venstre har sjøl fremmet konkrete tiltak i Stortinget som kan være med på å styrke bondens posisjon i verdikjeden. Venstre-gjennomslag om daglegvarer: – Meir mangfald og mindre kjedemakt gir lågare pris Forslaget som står i programutkastet nå, er lite konkret. Det er heller ikke omtalt i punktlista (linje 1630-1663).
1597	1597 – 1600 Den økonomiske støtten til jordbruket må være innrettet på en bærekraftig måte som stimulerer til miljøvennlige driftsformer, god dyrevelferd, å ta vare på kulturlandskapet, redusere klimagassutslipp og å bruke jordbruksressursene over hele landet.	Legge til: <i>«Den økonomiske støtten til jordbruket må ha som hovedformål å tette inntektsgapet til andre grupper og ha velferdsordninger på linje med andre. Bedre inntekt er det viktigste virkemidlet for å nå viktige samfunns mål som økt sjølforsyning, landbruk i hele landet, miljøvennlige og bærekraftige driftsformer, god dyrevelferd, å ta vare på kulturlandskapet og reduserte klimagassutslipp.»</i>	Det er mange ulike ordninger i landbrukspolitikken fordi de er målretta. Det er summen av virkemidlene som gir f.eks. et landbruk over hele landet, som finansierer omlegging til løsdriiftsjøs eller som kompenserer for miljøtiltak rundt Oslofjorden.
1604	Det er viktig at jordbruket stimuleres til å gjøre alt en kan for både å redusere tapet og øke bindingen	Legge til "...ved å gi støtte til tiltak som lagrer karbon i jord"	Positive insentiv utløser både miljø og klimatiltak, det viser blant annet ordningene innafor regionalt miljøprogram. I tillegg er det viktig å være klar over at dette er svært krevende arbeid. Det trengs mye mer forskning på området og mange tiltak mister effekt på grunn av ekstremvær med flom, ras eller tørke. Her trengs det helhetlig tenking framover.

1608	Vi spiser mer kjøtt og mindre frukt og grønt enn de offisielle kostholdsrådene anbefaler. Et mer helsemessig kosthold krever at vi øker produksjonen av frukt, grønt, korn og frø til menneskemat	Endre "Et helsemessig kosthold krever at vi øker produksjonen av frukt, grønt, korn og frø til menneskemat" til: <i>"I et balansert kosthold inngår både frukt, grønt, korn, frø og husdyrprodukter. Mest mulig av disse produktene må produseres i Norge og kunnskapen om tilberedelse av sunne måltider basert på norske råvarer på økes"</i>	Norges Bondelag er opptatt av at kostholdet består av mest mulig sunn og næringsrik mat fra Norge. Det er den eneste måten å oppnå økt sjølforsyning på. Når det gjelder grøntmarkedet, er utfordringen i stor grad markedet. Vi vil understreke at det er viktig at produsentene har et marked for sin produksjon, økt produksjon uten omsetningsmuligheter vil først og fremst ramme norske grøntprodusenter.
1617	Dyr har egenverdi ut over den nytteverdien de har for oss mennesker og for samfunnet, og skal behandles med respekt. Dyrevelferdsutfordringene i norsk landbruk er betydelige, og dette gjelder særlig i de mest intensive næringene	<i>"Dyrevelferdsutfordringene i norsk landbruk er betydelige, og dette gjelder særlig de mest intensive produksjonene." byttes med «Dyrevelferd i landbruket må utvikles på en slik måte at kunnskap om dyr og praktisk produksjon legges til grunn og ivaretar dyr, bonde, nasjonal produksjon, verdikjede og produktets konkurransekraft. Venstre er særlig opptatt av dyrevelferd for gris og fjørfe. Hold-forskriftene for dem bør videreutvikles slik at dyras levemiljø blir mer variert og bedre tilpasset dyras naturlige adferd.»</i>	Vi kjenner oss ikke igjen i denne beskrivelsen av norsk dyrehold. Systematisk arbeid med dyrevelferdsprogram for de fleste produksjoner inkluderer regelmessig veterinærbesøk og kontroll på slakteria. Mattilsynet har ansvar for å føre tilsyn.
1638	Doble produksjonen av frukt og grønt innen 2030	Supplere med «...og sikre et velfungerende tollvern og verdikjede for disse produktene fra norsk landbruk.»	Målet om doubling krever at det og finnes et marked for produktene. I dag er norskandelen på lagringsgrønnsaker og i sesong høy, men det konkurrerer både mot importerte varer og substitutter. Grøntproduksjonen er sårbare for ubalanse i markedet, og produksjonen må følge etterspørselen slik at ikke produsentene sitter igjen med denne risikoen og tap.
1642	Styrke jordvernet og redusere tapet av dyrket jord.	Føye til: <i>"Styrke jordvernet og redusere tapet av dyrket og DYRKBAR jord".</i>	Dyrkbar jord viktig reserve for matproduksjon i framtida. Endra klima kan føre til at områder som i dag er lite godt egnet, blir svært gode. Matjord er en knapp ressurs i Norge og den er ikke-fornybar.

1645	Redusere bruken av antibiotika, medisiner og plantevernmidler i jordbruket.	Føye til: " <i>Fortsatt</i> redusere bruken av antibiotika, medisiner og plantevernmidler i jordbruket.»	Dette er allerede redusert og er på et lavt nivå sammenlignet med andre land. Derfor føye til « <i>fortsatt</i> ».
1653	Klargjøre dyrs egenverdi i lovgivningen, slik at vold mot dyr blir betraktet som mer alvorlig enn skade på eiendom	Stryktes.	Dette er veldig godt dekket opp i gjeldende dyrevelferdsregelverk. Vold mot dyr blir betraktet som mer alvorlig enn skade på eiendom. Det ser man ut fra forbud mot vold og mishandling, samt hjelpeplikt og varslingsplikt i dyrevelferdsloven. Jf. f.eks. dyrevelferdslova § 3 Det er også gitt særskilte regler om forbud mot vold og mishandling av dyr som fanger opp disse punkta. Det er neppe grunn til flere presiseringer i regelverket.
1655	Fase ut bruken av hurtigvoksende raser i kyllingproduksjon	Stryktes	Dersom Venstre foreslår å regulere en utfasing uten en kraftig styrking av tollvernet samtidig, vil det kunne gi utilsiktet dårligere dyrevelferd gjennom import av kjøtt fra kyllinghybrider vi sjøl utfaser, oppdrettet og fører fram under forhold som aldri har vært tillatt i Norge.
2144	Venstre ønsker en frihetsfremmende handelspolitikk som fordyper økonomiske bånd der det er mulig, og samtidig unngår at norske handelsinteresser bidrar til å undergrave demokrati, menneskerettigheter og kampen mot klimaendringer, hverken hjemme eller i landene vi handler med	Utvide med: « ...undergrave demokrati, menneskerettigheter, kampen mot klimaendringer og matproduksjon for hjemmemarkedet, hverken hjemme eller i landene vi handler med.»	Det bør satses kraftig på oppbygging av landbruksproduksjon for eget forbruk i utviklingsland og oppfølging av regjeringens strategi i utviklingspolitikken "Krafttak mot svolt"
2150	Dette er ikke tidspunktet for å gjøre oss mer strategisk avhengige av et autoritært regime. Til gjengjeld må vi handle desto mer med likesinnede økonomier.	Stryke: "Til gjengjeld må vi handle desto mer med likesinnede økonomier."	Handel er ikke et mål i seg sjøl. Hver enkelt handelsforbindelse må vurderes ut ifra potensielt positive og negative effekter.
2210	At Norge skal melde seg inn i EU	Stryktes.	Medlemskap vil få store negative effekter for landbruket.
2315	Oppheve tollmurer og andre handelsbarrierer som motvirker fattige land sin økonomiske vekst.	Stryktes. Erstattes med: " <i>Styrke bistanden på landbruksområdet</i> "	Dette vil få negative effekter for norsk landbruk. Vi har allerede preferanser for produkter fra utviklingsland. Det bør heller satses kraftig på oppbygging av landbruksproduksjon for eget forbruk i utviklingsland og oppfølging av regjeringens "Krafttak mot svolt"

Avslutning

En styrket sjølforsyning krever en tydelig plan, der Norge tar et større ansvar for egen matproduksjon. Ved å ta hele landet i bruk, utnytter vi ikke bare ressursene våre bedre, men vi styrker også vår nasjonale beredskap.

Historien om norsk matproduksjon er en fortelling om å spille på lag med naturen i kombinasjon med teknologiske endringer som har medført betydelig omstilling. Den norske bonden har vist en stor evne til å effektivisere og øke produktiviteten. En framtidig norsk matproduksjon forutsetter at bonden har mulighet til å investere i framtidsrettede løsninger.

I 2025 skal våre folkevalgte ta nye og store valg om framtida for norsk landbruk, og det norske folk skal velge nye tillitsvalgte for neste stortingsperiode.

Utfordringene er mange, men det er også mulighetene. Nye tider krever mer av bonden og mer av landbrukspolitikken.

Valgene vi tar i dag blir avgjørende for om vi lykkes.

Lykke til med det videre programarbeidet!

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

Sigrid Hjørnegård

Sigrun Pettersborg